

SINTAGMATSKI KOMPLEKSI I SINTAGMATSKA AKSIOMATIKA

RADIVOJ MIKUŠ

I

Pojam sintagme, koji susrećemo sve češće i češće u poslijeratnoj stručnoj literaturi, nije bio iscrpno ni opisan ni definiran, pa se još ni danas kod mnogih autora ne zna što on znači. Najčešće se pod njime razumije »grupa riječi« ili »sintaktička grupa«, premda ima lingvista koji nalaze da su sintagme i »rečenice«, »oblici riječi«, pa i same »riječi«, naročito složene i izvedene. F. de Saussure, koji je naziv sintagme lansirao, citira kao primjer: *relire; contre tous; la vie humaine; s'il fait beau temps, nous sortirons; contremaître; prendre la mouche; avoir mal (à la tête); désireux; poirier*, itd.¹ dakle po obliku, dimenziji, unutrašnjoj strukturi, sadržaju, funkcijama i još drugim obilježjima veoma različite govorne i jezične strukture. I sintagmatska teorija uzima pojam sintagme u najširem smislu — ta ona smatra sintagmu kao osnovnu i za govor jedino karakterističnu strukturu, kao stanicu govora. Kao takva, sintagma nam se otkriva tek u svojim kompleksnim oblicima, kojima ne možemo pristupiti a da prije ne upoznamo sintagmu u njezinu općem i relativno jednostavnom obliku.

Sintagmatska teorija definira sintagmu u njezinu općem obliku kao strukturu koja se sastoji od dva funkcionalno komplementarna člana od kojih jedan vrši identifikacijsku a drugi diferencijalnu funkciju njezina sadržaja, i koja kao sinteza svojih članova vrši prema svojoj okolini funkciju jednostavnog znaka. Iz te definicije proizlazi, da je sintagma binarna struktura, tj. sastavljena od dva člana bez obzira na svoju kompleksnost: *re-/lire, contre/tous, la/vie humaine, désireux, poir-/ier*, itd. Kad je kompleksna, jednostavni se znaci koji ulaze u njen sastav grupiraju uvijek lako da tvore dva člana: *s'il fait beau temps,/nous sortirons*; v. niže.

¹ *Cours de linguistique générale*, Paris 1931,³ str. 170 ss.

Binarnost sačinjava morfostrukturalnu osnovu («pattern«, »canevas«) sintagme, i na njoj se osniva sintagmatska aksiomatika, tj. skup zakona prema kojima se sintagme grade.

Binarnost sintagme uvjetovana je drugim, bitnijim osobinama sintagme: funkcionalnošću njezinih članova. Kao svuda, tako je i ovdje struktura u službi funkcija elemenata (članova, organa) koji sačinjavaju cjelinu. Ta funkcionalnost postoji ovdje u tome da članovi sintagme preuzimlju, kad se u sintagmu sastaju, jedan identifikacijsku i drugi diferencijalnu funkciju globalnoga sadržaja sintagme. Tako u sintagmi *contre tous* znak *contre* vrši identifikacijsku (I-) funkciju, i znak *tous* diferencijalnu (D-) funkciju globalnoga sadržaja sintagme, kojom verbaliziramo (govorno izražavamo) okolnost u kojoj se proces zbiva; u *tableau noir* prvi je znak identifikacijski (I-) član, a pridjev je diferencijalni (D-) član sintagme kojom verbaliziramo neku vrstu ploča; u *s'il fait beau temps, nous sortirons* prvi je dio (lijevo od zareza) D-član, a drugi je dio I-član sintagme, kojom identificiramo neki događaj (Ič), a ujedno ga diferenciramo od svakoga drugog sličnog događaja D-članom. Binarnost je sintagme, dakle, posljedica komplementarnosti identifikacije i diferencijacije, koje su jedna bez druge besmislene: identificirati neki sadržaj znači uvijek ujedno ga i diferencirati od svih ostalih.

Ali sintagma je binarna samo sa strukturalnoga stanovišta. Po svojoj funkciji ona je unitarna, jer nastupa prema »vani«, tj. prema svojoj okolini, kao jednostavan znak. Lijep primjer za to imamo u sintagmi *plus mauvais*, koja ima funkciju (i sadržaj; ali to je privilegirani primjer) jednostavnog znaka *pire*. Stoga je sintagma binarna i nije. To prividno protivrjeđe rješavamo na taj način što binarnost ne smatramo kao bitnu i definitivnu osobinu sintagme, nego samo kao morfostrukturalni most koji vodi k funkcionalnoj unitarnosti, k strukturi koja vrši u odnosu prema članovima višu funkciju, koja ima višu vrijednost i koja je stoga viša jedinica s novim osobinama. Ukratko, sintagma je sinteza svojih članova, ona je »viši oblik« u smislu geštaltizma, ona je struktura s emergentnim osobinama. U smislu Hegelove dijalektike, koja se ovdje pokazuje kao korisna analitička tehnika, možemo reći, da je sintagma dijalektička trijada i da su u njoj članovi: 1. sačuvani (ukoliko možemo sintagmu na dva člana analizirati), 2. ukinuti, jedan u odnosu prema drugom i obadva u odnosu na cjelinu, koja vrši unitarnu funkciju, i 3. udruženi u sintezu, u geštalt (cjelinu, »ensemble«), na koji se mogu primijeniti stavovi o emergentnim osobinama.

Kako je govor *linearan*, to je sintagma *linearan* segment sastavljen od dva manja segmenta (-člana), raspoređena jedna za

drugim.² Sintagma je stoga linearna cjelina, i njene se osobine kreću u jednoj dimenziji, u dimenziji trajanja (linearnosti).

Morfostrukturalna binarnost, funkcionalna unitarnost, geštaltska priroda sintagme, komplementarnost članova i linearnost sačinjavaju prve i osnovne elemente sintagmatske aksiomatike.

Kao sinteza članova, sintagma je produkt neke lingvističke operacije. Ta operacija nije identična sa zbrajanjem članova, kako nam se to na prvi pogled može činiti (*plus + mauvais*). Ona je neka viša operacija, operacija koja spaja članove u sintezu. Nazovimo tu operaciju *sintagmatskim* ili *lingvističkim množenjem* i obilježimo sintagmatski odnos (tj. odnos između članova) znakom množenja. Opća formula sintagme bit će stoga slična formuli produkta $a \cdot b$, gdje su a i b faktori (kod nas: članovi sintagme).

$$S = I\check{c} \cdot D\check{c}, \text{ ili: } S = D\check{c} \cdot I\check{c}$$

Čitaj: sintagma je produkt I-člana i D-člana (ili obrnuto). Napominjemo, da to nije samo neki simbolizam, nego pravo »množenje«, i da su algebarsko i sintagmatsko množenje u suštini iste operacije. Dakako, kod nas nije u pitanju algebarski produkt, nego sinteza članova (algebarski produkt samo je poseban primjer te sinteze).

U teoriju sintagme unosila je dugo vremena zabunu koordinacija. Tek je Ch. Bally iz teorije sintagme uklonio tu nejasnost kad je rekao da koordinativni odnos isključuje sintagmatski i da svaka serija nabrojanih elemenata sačinjava samo jedan član u okviru sintagme. Na osnovu tih stavova možemo definirati koordinaciju kao način spajanja sintagmatski homofunkcionalnih znakova; isp. primjer:

Pierre, Marie, Jean/dansent, chantent, orient,

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad b_1 \quad b_2 \quad b_3$

gdje svaki pojedini član prve serije (»subjekt«) vrši istu funkciju u odnosu na svaki pojedini član druge serije (»predikat«). Stoga imamo u gornjem primjeru samo jedan sintagmatski odnos (označen sa /), pa je naša sintagma jednostavna sa članovima kompleksnim po koordinaciji. Sintagmatsko se množenje može komplicirati lingvističkim zbrajanjem, pa ako članove označimo sa $a_1, a_2, \text{ itd.}$, onda je formula gornje sintagme

$$(a_1 + a_2 + a_3) \cdot (b_1 + b_2 + b_3)$$

² Isp. o. c., str. 103 i *passim*.

Koordinacija se pokazuje ovdje kao instrument govorne štednje, jer nam ona ušteduje 9 raznih homosintagmatskih struktura:

Pierre danse ($a_1 \cdot b_1$)
Pierre chante ($a_1 \cdot b_2$)
Pierre crie ($a_1 \cdot b_3$), itd.

koordiniranih jedna drugoj prema formuli:

$$a_1 \cdot b_1 + a_1 b_2 + a_1 b_3 + a_2 b_1 + a_2 b_2 + a_2 b_3 + a_3 b_1 + a_3 b_2 + a_3 b_3$$

iz koje možemo izvući a_1 , a_2 , a_3 prema formuli:

$$a_1 (b_1 + b_2 + b_3) + a_2 (b_1 + b_2 + b_3) + a_3 (b_1 + b_2 + b_3)$$

i daljnjom transformacijom dobiti gornju sintagmu. Ovdje imamo primjer aditivne koordinacije ili korelacije, no isti zakoni vrijede i za alternativnu (... *ou* ...) i opozitivnu (... *mais* ...) koordinaciju.

Ni priroda ni struktura člana ne utječu na njegovu funkciju prema drugom (komplementarnom) članu. To ćemo lijepo vidjeti na primjeru:

hommes, femmes, enfants/furent mitraillés sans pitié

gdje koordinativnu seriju može zamijeniti funkcionalni pokazatelj *ils* ili deiktik *tous* ili pak sintagma *ces gens*:

ils/furent mitraillés sans pitié,
tous/furent mitraillés,
ces gens/furent mitraillés,

a da se sintagma ne mijenja ni sadržajno ni strukturalno ni funkcionalno (osim dakako u svom I-članu). Koordinacija nam stoga može poslužiti kao kriterij sintagmatske (»gramatičke«) homofunkcionalnosti lingvističkih znakova i struktura. Tako nam, na primjer, prisutnost imena, imeničke sintagme i deiktika u serijama:

Pierre, mon chien et moi,
(parler) haut et distinctement,
(parler) non pas haut, mais bas, itd.

svjedoče o homofunkcionalnosti koordiniranih znakova, premda su ovi raznih priroda.

Koordinacijom se ne mogu nikada spajati članovi u sintagme, jer ovi moraju stajati u odnosu I-člana i D-člana ili, drukčije rečeno, oni moraju biti funkcionalno komplementarni u tom smislu, da jedan drugi dopunjuju. Dok je binarnost kod koordinacije opcionalna, kod sintagme je ona aksiomatska, obavezna, jer je — kako smo rekli — posljedica sintagmatskog funkcionalizma.

Taj funkcionalizam sastoji se od dviju funkcija, I- i D-funkcije. Ako smatramo da je sintagma osnovna govorna struktura (što nam je zasada tek korisna hipoteza), onda moramo prihvatiti i činjenicu da u govoru postoje samo dvije osnovne funkcije i dvije osnovne funkcionalne kategorije znakova, I-funkcija i D-funkcija, Ič i Dč. To je zaista tako: sve gramatičke »funkcije« i funkcionalne kategorije (»subjekt«, »predikat«, »imenica«, »pridjev«, »glagol«, »glavna rečenica«, »sporedna rečenica«, itd.) samo su neke od specijaliziranih sintagmatskih funkcija i kategorija.

U teoriju sintagme unosilo je priličnu zabunu i miješanje kriterija kojima se pojam sintagme podvrgavao. Premda se sadržajni, funkcionalni i morfostrukturalni kriterij ne mogu u potpunosti odvajati jedan od drugoga, ipak se kod izučavanja sintagme može ići nekim redom i insistirati samo na jednome od tih kriterija. Tako ćemo mi ovdje uzimati u obzir uglavnom morfostrukturalni kriterij, a ostale samo ukoliko nam to bude potrebno.

S morfostrukturalnoga gledišta sintagma može biti diskursivna ili automatizirana, jednostavna ili kompleksna, pravilna ili nepravilna. Ta njezina obilježja sačinjavaju predmet posebne discipline, sintagmatske morfologije ili morfostrukturalizma sintagme.

Neke sintagme nastaju u samom govornom aktu i odmah se zatim »razilaze«, tj. njihovi članovi ne ostaju udruženi; to su govorne ili diskursivne sintagme. Druge su sintagme postojanije, tj. javljaju se uvijek s istim članovima, s istim vrijednostima i funkcijama; to su automatizirane ili jezične sintagme; one sačinjavaju jedan od slojeva jezičnih konstanti. »Nepostojanost« i »postojanost« svakako su elementi morfologije sintagme, koji ne tangiraju direktno ni sadržaja, niti funkcija; tek indirektno i s vremenom mogu ti elementi utjecati i na sadržaje (isp. *a blackbird* i *a black bird*).

Od tih elemenata zavisi i stupanj zbijenosti sintagme. Ako je kod diskursivnih sintagmi taj stupanj minimalan (sintagma se odmah nakon govornog akta »razilazi«), kod automatiziranih je viši, jer su članovi konstantno blokirani jedan uz drugi. Ovdje taj stupanj može biti veoma različit i on je apsolutan kad sintagma kroz više vjekova stezanja članova prijeđe u jednostavan znak, kao što je to slučaj kod imena grada *Verdun* (< *viros dunum*). Sintagma je sinteza koja članove ne samo spaja nego i steže.

Od nepostojanosti i postojanosti zavisi i stupanj sačuvanja i ukinuća članova u sintagmi: što je ona postojanija, to su članovi u višem stupnju ukinuti i u manjem stupnju sačuvani. Apsolutni stupanj ukinuća imamo u primjerima kao *Verdun*; stupanj sačuvanosti članova ovdje je ravan nuli. Stupanj očuvanosti i ukinuća obrnuto su razmjerni: što je jedan viši, drugi je niži i obrnuto.

Drugi je morfostrukturalni elemenat sintagme njezina jednostavnost ili kompleksnost. Sintagma je jednostavna ako je sastavljena od dva jednostavna znaka, a kompleksna ako u njen sastav ulaze više od dva takva znaka. Ali, kako smo rekli, ti se znaci uvijek raspoređuju tako da tvore dva člana; v. o tome niže.

Treći je elemenat morfologije sintagme pravilnost ili nepravilnost njezina oblika. Sintagme su pravilne ako su građene prema sintagmatskoj aksiomatici; u protivnom su slučaju nepravilne.

Prvi je postulat pravilnosti sintagme njezina eksplicitna binarnost. S morfostrukturalnoga stanovišta, svaka pravilna sintagma mora imati dva člana eksplicitno i linearno razvijena jedan pored (iza) drugoga. To nije slučaj s implicitnim, atrofiranim i eliptičkim sintagmama; prva članove ne razvija prema aksiomu o linearnosti, nego ih sadržava implicitno (*pire = plus mauvais*); ona je zapravo jednostavan znak, koji se tek uspoređenjem s homofunkcionalnom eksplicitnom sintagmom otkriva kao sintagma; druga je atrofirana u jednom ili drugom članu (npr. *jet*, n. m.), što isto znamo uspoređivanjem s eksplicitnijom (pravilnijom) sintagmom (npr. *prolongation*). Odsutnost je člana »kongenitalna« u atrofiranoj sintagmi, dok je u eliptičkoj »postgenitalna«, jer je ta sintagma najprije pravilna i kompletna, pa iz nje tek kasnije po govornoj ekonomiji jedan od članova izostaje. Eliptička je sintagma stoga i polazna tačka za neke jednostavne znakove kao na primjer *capitale (= ville capitale)*, *poirier (arbor perarius)*, itd.

Nepravilne sintagme drugih vrsta (pleonastičke, diskontinuirane, diskontinuirani pleonazmi) griješe protiv drugih stavova sintagmatske aksiomatike, koje ćemo upoznati u kompleksnim sintagmama.

II

Do kompleksnih oblika sintagme doći ćemo najlakše ako podvrgnemo kritici gramatičku analizu i klasifikaciju lingvističkih pojava.

Gramatika analizira i klasificira jezične pojave u sintaktičke, morfološke i leksikalne. Ali lingvisti-teoretičari, pogotovu oni koji studiraju neindoevropske jezike, dolaze sve više i više do uvjerenja da te podjele nisu teorijski održive. Diskusije su se vodile (i još se vode) naročito oko definicije morfologije i njezina odnosa prema sintaksi; pokazalo se i da su »riječi« strukturirane kao »oblici riječi« pa i kao »rečenice«. Pitanje tih odnosa sve se više zapletalo, ali neko definitivno rješenje nije bilo nađeno.

Riješiti to pitanje značilo bi naći neki zajednički nazivnik i zajedničku mjeru za sve te pojave u smislu riječi F. de Saussurea da

«l'interprétation de la morphologie, de la syntaxe et de la lexicologie s'explique par la nature au fond identique de tous les faits de synchronie. Il ne peut y avoir aucune limite tracée d'avance.»³

Ne možemo znati, što je Saussure konkretno mislio pod »nature au fond identique«, ali za nas to znači *strukturalno jedinstvo* morfoloških, sintaktičkih i leksikalnih pojava: sve su te pojave podjednako sintagmatske i u tom ćemo smislu graditi našu teoriju kompleksne sintagme i sintagme uopće.

Rješenje problema odnosa između sintaktičkih, morfoloških i leksikalnih pojava ležalo je u kontinuirano-binarnim analizama, kojima sintagmatska teorija podvrgava govorne segmente (tekstove).

I gramatika i lingvistika poznaju binarne analize. Ali te su analize tek slučajne i diskontinuirane, a upravo to je sakrivalo kroz tisuće godina sintagmatsko-strukturalno jedinstvo govora (djelomično je to bilo i zato što koordinacija nije bila shvaćena kao način spajanja sintagmatski homofunkcionalnih znakova). Sintagmatska će teorija uzeti naprotiv binarnost kao jedino mogući analitički princip, koji će ona kontinuirano provesti kroz govorni kompleks bez obzira na oblike, dimenzije, stupnjeve kompleksnosti i zbiljenosti, sadržaje i funkcije nađenih struktura. Ona će nam biti radni princip i metoda, i naše analize neće biti slučajno binarne i diskontinuirane, nego sistematski binarne i kontinuirane. Tim ćemo analizama doći do morfostrukturalno, sadržajno i funkcionalno veoma različitih, ali u biti istih struktura, do sintagmi; pomoću njih ćemo moći gramatičke i logičke analize konvertirati u sintagmatske. Od toga momenta naša teorija neće više poznavati »sintaktičkih«, »morfoloških«, »leksikalnih« pojava, nego samo sintagmatske. Sintagma će se sve više i više očitovati kao jedino moguća i nužna, za naš govor jedina osnovna struktura, i govor će se sve više i više otkrivati kao sintagmatski kontinuum.

Naša će se analiza pridržavati još samo jednoga principa: da ne povrijedi posljednjih (jednostavnih) znakova do kojih će stići i kod kojih će se iscrpsti. Mi ćemo dakle binarno-kontinuiranu analizu provesti do krajnjih granica lingvističkoga znaka i zaustavit ćemo se tek kad do toga znaka dođemo. Tako će se naša analiza iscrpsti kod znakova *désir-, -eux, il, si, nous, sort-* (glagolska osnova), itd., prepuštajući specijalnijim radovima rješavanje pitanja koji znak nedostaje u *jet* (nepravilna sintagma).

Dakako, naša će analiza naići na teškoće. Osim *jet* i drugih primjera nepravilnih sintagmi, ona neće moći odmah i direktno analizirati, na primjer, znak ... *du ...*, koji je formalno jednostavan, ali koji se u uspoređenju s homofunkcionalnom strukturom ... *de*

³ O. c., str. 187.

la... pokazuje kao implicitno sintagmatiziran znak. U slučaju potrebe, linearna analiza bit će upotrijebljena asocijativnom, kao što je to bio primjer kod *pire = plus mauvais, ./ du ./ = ./ de la ./*; ali ta je analiza isto tako sintagmatska, samo je ona komparativna i može se proširiti na više raznih jezika, npr. *krumpir = pomme/de terre*.

Nakon tih uvodnih napomena o binarno-kontinuiranim analizama možemo prijeći na primjere. Najprije uzimamo neke analize od autora, koji su se tim pitanjima bavili i komentirali čemo ih u našem smislu.

U svom djelu Jan v. Rozwadowski⁴ analizira u našem smislu primjer *Federmesser mit Korkzieher*:

»A. das eine Hauptglied *Federmesser* ist selbst wieder zweimal gegliedert; B. das zweite Hauptglied *mit Korkzieher* ist selbst wieder zweimal gegliedert: a. *mit*, b. *Korkzieher*; a¹. *Kork-*, b¹. *zieher*.«
Tim analizama treba dodati i *-zieh-/er*, koji je također sintagma; *Kork-* i *Feder-* koji su također sintagme (ali o kojima ovdje ne možemo govoriti, jer su to sintagme nekoga posebnog tipa).

Charles Bally kaže za binarne analize slijedeće:

»Le caractère binaire du syntagme est moins apparent, mais tout aussi réel, lorsque l'un ou l'autre des termes ou tous les deux sont complexes. Ainsi un composé peut renfermer plus de deux unités syntagmatiques, mais celles-ci se regroupent toujours en binômes. Même lorsque deux analyses sont possibles, l'esprit doit opter, mais non renoncer à l'analyse; ainsi *maître d'école de village* signifie ou bien *maître d'école enseignant dans un village* ou bien *maître enseignant dans une école de village*. De même allemand *Dorfschullehrer*.«⁵

U francuskom primjeru, *de village* je prvi put Dč sintagme gdje je Ič *maître d'école*, a drugi put sintagme gdje je Ič *école*. U njemačkom primjeru *Dorf-* je D-član sintagmi gdje je I-član bilo *-schul-lehrer*, bilo *-schule*.

Evo još primjera iz Ballya:

machine à coudre/Singer
machine/à coudre
à/coudre
coud-/re

Posljednje su dvije sintagme posebnog tipa (kako gore *Kork-*). U primjeru koji navodimo jedan je član kompleksan po koordinaciji:

⁴ *Wortbildung und Wortbedeutung*, Heidelberg 1904, str. 14.

⁵ *Linguistique générale et linguistique française*, Berne 1944, § 156.

patrons/de robes pour dames et fillettes
de/robes pour dames et fillettes
robes/pour dames et fillettes
pour/dames et fillettes

Zadnjom je sintagmom binarno-kontinuirana analiza iscrpljena, jer *dames et fillettes* nije sintagma.

Dvije analize moguće su i u primjeru, koji nalazimo kod R. Wellsa:⁶

<i>The King/of England's people</i>	<i>The King of England's/people</i>
<i>the/King</i>	<i>the King of England's</i>
<i>of/England's people</i>	<i>the King/of England</i>
<i>England's/people</i>	<i>the/King</i>
<i>England's</i>	<i>of/England</i>

dok je u primjeru koji slijedi moguća samo jedna:

The King of England opened Parliament/.—
the King of England/opened Parliament
the King/of England
the/King
of/England
opened/Parliament
open-/-ed

Tako analizira i Wells svoj primjer.

Sve su nađene strukture sintagme, u svakoj ima po jedan I- i jedan D-član. Podjela članova na funkcije kod nekih je primjera evidentna, kod drugih bit će potrebna neka objašnjenja (koja ne mogu ući u ovu raspravu). Ta je podjela kod nekih sintagmi slijedeća:

Ič:
Federmesser
-zieher
-er

maître d'école
école
maître
maître
machine

the King
people
opened

Dč:
mit Korkzieher
Kork-
zieh-

de village
de village
d'école
d'école de village
à coudre

of England's people
England's
Parliament, itd.

⁶ »Immediate Constituents«, *Language* 23 (1947), str. 81—117.

Uzmimo kratak tekst, npr. odlomak iz Claude Farréra, *Fumée d'Opium (La peur de M. de Fièrece)*:

»La *Menteuse*, broyée par la rafale de fer, oscilla comme une bête mourante, puis lentement, s'engloutit. Les Anglais purent seulement en sauver quelques épaves, et recueillir deux ou trois cadavres qui flottaient. Ainsi fut tirée de la mer la dépouille du chevalier de Fièrece, dont le coeur avait été emporté par un boulet. Et plein d'admiration pour un si noble ennemi, lord Hawke, vice-amiral d'Angleterre, lui rendit les plus grands honneurs...«

Skolskim analizama, nazvanim čas »gramatičkim«, čas »logičkim« (i jedne i druge su sintagmatske), nalazimo mnoge binarne strukture, npr.:

1. *La Menteuse* ./.. *oscilla* .. (»rečenica«)
2. *Les Anglais* ./.. *purent* .. (isto)
3. .. *plein d'admiration pour un si noble ennemi*/lord *Hawke*, ./.. *lui rendit* ..

(isto), gdje smo odvojili znakom / »subjekt« od »predikata«. U okviru tih struktura, gramatika pronalazi i druge binarne strukture, »niže« od »rečenica«:

4. *La menteuse*,/broyée par la rafale de fer
5. *la/Menteuse*
6. *ment*-/-euse
7. *broyé*/-ée
8. *oscill*-/-a
9. *plein d'admiration pour un si noble ennemi*/lord *Hawke*, viceamiral d'Angleterre
10. *pur*-/-ent
11. *du* = *de/le* .. (v. gore), itd.

koje, porazdijeljene u poglavlja gramatike, pripadaju: 1.-3. »sintaksi rečenice«, 4. i 5. »sintaksi imena«, 6. »morfologiji imena« i leksiologiji, 7., 8. i 10. »morfologiji glagola«, 11. »morfologiji člana«, itd. Našom analizom svaka principijelna razlika između tih struktura otpada, jer sve su one podjednako — sintagme.

Zadržimo se na jednom od tih segmenata, npr. na ponešto pojednostavljenom segmentu

La Menteuse, broyée par la rafale de fer, oscilla comme une bête mourante/.—,

i analizirajmo ga kontinuirano-binarno. Strukture koje ćemo dobiti bit će (S = sintagma):

1. *La Menteuse, broyée par la rafale de fer, oscilla comme une bête mourante*/(.—) .. = S₁,

2. *La Mentreuse, broyée par la rafale de fer, oscilla comme une bête mourante* .. = S₂,
3. *La Mentreuse, /broyée par la rafale de fer* .. = S₃,
4. *la/Mentreuse* .. = S₄,
5. *ment-/-euse* .. = S₅,
6. *broyée/par la rafale de fer* .. = S₆,
7. *broy-/-ée* .. S₇,
8. *par/la rafale de fer* .. = S₈,
9. *la/rafale de fer* .. = S₉,
10. *rafale/de fer* .. = S₁₀,
11. *de/fer* .. = S₁₁,
12. *oscilla/comme une bête mourante* .. = S₁₂,
13. *oscill-/-a* .. = S₁₃
14. *comme/une bête mourante* .. = S₁₄,
15. *une bête/mourante* .. = S₁₅,
16. *une/bête* .. = S₁₆
17. *mour-/-ante* .. = S₁₇

Napominjemo da su te analize još prilično grube i aproksimativne, jer još ne možemo znati da li su znaci do kojih smo došli zaista jednostavni.

U S₁ odvojili smo grafički znak (,—) od teksta. Taj znak predstavlja modalnu melodiju, koja je komplementarna tekstu, i znak je *modusa* koji obrazuje s *diktumom* (ovdje s tekstom) analitički iskaz ili dikto-modalnu sintagmu; S₂ je diktalna sintagma (tj., u našem primjeru, tekst od kojega je modalna melodija apstrahirana); S₃, S₇, S₈, i još neke sintagme su transpozicijske, a S₄, S₆ itd. imeničke aktualizacijske; o svim tim tipovima ne možemo u ovoj raspravi govoriti, pa ćemo se njima baviti drugom prilikom.

Kako su sve navedene strukture sintagme, to je odnos, koji spaja članove jednostavnih sintagmi (npr. S₇ ili S₁₁) jednak odnosu koji spaja na pr. I-član strukture S₂ *la Mentreuse broyée par la rafale de fer* s D-članom *oscilla comme une bête mourante*, funkcije koje članovi vrše jedan prema drugom u oba su primjera iste. Općenito uzeto, ako idemo redom, npr.

de/fer
rafale/de fer
la/rafale de fer, itd.

vidimo da pogodno izabrane sintagme obrazuju s jednostavnim znacima ili s drugim sintagmama nove sintagme, »više«, u kojima su »niže« članovi. Ukratko, u okviru svake strukture koja nije jednostavna sintagma, imamo više nižih sintagmi koje stupaju u sintagmatске odnose s drugim nižim sintagmama ili s jednostavnim znacima. Na taj se način stvaraju sintagme s članovima kompleksnim po sin-

tagmatici ili ukratko kompleksne sintagme (ili sintagmatski kompleksi). Kod toga se sintagmatski odnos, koji je za sve sintagme isti, ponavlja toliko puta koliko u kompleksu imamo sintagmi; prema tom broju određuje se i broj sintagmi u kompleksu.

Odnosi između pogodno izabраниh sintagmi u okviru kompleksa jesu dakle također sintagmatski zato što su funkcije što ih te sintagme vrše prema svojoj okolini sintagmatske. U našem primjeru one se dijele kako slijedi:

Ič:	Dč:	tvore:
modalna melodija	S ₂	S ₁
S ₃	S ₁₂	S ₂
S ₄	S ₆	S ₃
la	S ₅	S ₄
-euse	ment-	S ₅
S ₇	S ₈	S ₆
-ée	broy-	S ₇
par	S ₉	S ₈
la	S ₁₀	S ₉
rafale	S ₁₁	S ₁₀
de	fer	S ₁₁
S ₁₃	S ₁₄	S ₁₂
-a	oscill-	S ₁₃
comme	S ₁₅	S ₁₄
S ₁₆	S ₁₇	S ₁₅
une	bête	S ₁₆
-ante	mour-	S ₁₇

Kao što vidimo, moramo voditi računa o funkcijama što ih vrše članovi jedne sintagme jedan prema drugom (unutrašnji sintagmatski funkcionalizam) i o funkciji što je vrši svaka sintagma prema svojoj okolini (vanjski funkcionalizam), a sve su one sintagmatske, tj. u biti I- i D-funkcija. Stoga ćemo članove sintagmi obilježavati bez razlike sa Ič i Dč, ali s indeksom odgovarajućih sintagmi. Tako, na primjer, znaci *de* i *fer* vrše funkcije Ič₁₁ i Dč₁₁ zato što pripadaju strukturi S₁₁, koja u S₁₀ vrši funkciju Dč₁₀, itd.

Podjela znakova i nižih sintagmi na I- i D-članove ovdje ne može biti objašnjena, jer iziskuje posebnu raspravu.

Budući da su sve nađene strukture podjednako sintagme — od prve (S₁), koja je najkompleksnija (najviša), do relativno jednostavnih (S₅, S₇, S₁₁, itd.) — mora da su one raspoređene u »više« i »niže« prema nekom kriteriju. Taj je kriterij funkcionalan i postoji u statusu člana što ga ima dana sintagma u višoj sintagmi. Tako je, na primjer S₇ niža od S₆, S₁₅ niža od S₁₄ itd. Niža je sintagma uvijek član više.

Pojmovi niže i više sintagme jesu relativni. Ako je S_6 viša od S_7 i S_8 , ona je niža od S_9 , u koju ulazi kao Dčs.

Viša sintagma, kad je kompleksnija, sadrži sve niže sintagme redom, i sve jednostavne znakove koji u te sintagme ulaze. Ali ona ima uvijek samo dva člana, jer se jednostavni znaci raspoređuju uvijek tako da tvore dva člana. Zvat ćemo ta dva člana neposredni i članovima sintagme i dopuniti naše poznavanje sintagmatike konstatacijom da svaka sintagma ima dva neposredna člana bez obzira na stupanj svoje kompleksnosti. Tako su neposredni članovi sintagme S_3 strukture S_4 i S_6 , a posredni su njezini članovi S_5 , S_7 , S_8 , S_9 , S_{10} , S_{11} i svi jednostavni znaci, koji u te sintagme ulaze.

Član je sintagme uvijek niži od sintagme (koje je član), jer je on dio sintagme kao cjeline. Ta istina nije uvijek očevidna, jer pojmovi »cjelina« i »dio« treba uzeti ovdje ne kvantitetno ili morfostrukturno, nego funkcionalno. »Cjelina« je ovdje struktura koja vrši hijerarhijski višu funkciju od »dijela«. Naći ćemo strukture kvantitativno mnogo bogatije ali funkcionalno siromašnije; tako je, na primjer, mnogo kompleksnija sintagma

.. plein d'admiration, lord Hawke, vice-amiral d'Angleterre
funkcionalno niža od jednostavnije sintagme

il/l'ensevelit

jer može postati njezin neposredni član time da se supstituirá pokazatelju *il* . . , koji joj je homofunkcionalan, Iz istih je razloga i svaka koordinativna serija, ma kako bila kvantitetno bogata, uvijek niža od bilo koje sintagme.

Prema broju jednostavnih znakova koji su kao posredni članovi sadržani u kompleksu mogli bismo razlikovati mono-, bi-, tri- i druge polikompleksne sintagme s time da jednostavna sintagma ima dva jednostavna znaka kao neposredna člana, monokompleksna tri, bikompleksna četiri, itd. Ali stupanj kompleksnosti ne može se određivati samo brojem jednostavnih znakova, jer treba voditi računa i o načinu na koji su ti znakovi spojeni u neposredne članove. Tako je sintagma

Pierre Durand/est arrivé

bikompleksna (4 posredna člana) i ona je kompleksna tako da su po dva i dva neposredna člana sastavljena u dvije niže sintagme, koje su neposredni članovi kompleksa. Tom prilikom možemo spomenuti, da se »immediate constituents analysis« sintagmatskim analizama veoma približava, ali je ona defektna sa dva stanovišta: 1) ona ne zna definirati koordinaciju, jer joj je pojam sintagmatskog funkcionalizma tuđ, i 2) kod nje se postavlja pitanje: što tvore neposredni članovi? (*immediate constituents of what?*): ako je ta analiza *via facti* doprla do pojma člana sintagme, ona nije doprla do same — sintagme.

Kako znamo, u sintagmi članovi su sačuvani i ukinuti ujedno. Tek nam studij kompleksne sintagme u potpunosti razjašnjuje te pojmove. Članovi su uglavnom sačuvani strukturalno, a ukinuti su funkcionalno. Kada ne bi bili strukturalno bar donekle sačuvani, sintagma ne bismo mogli analizirati u dva člana: kad ne bi bili bar donekle ukinuti, sintagma ne bi mogla vršiti u višoj sintagmi onu funkciju koju u njoj vrši jednostavan znak. Kad ne bi članovi bili funkcionalno ukinuti, sintagma *plus mauvais* ne bi mogla vršiti funkciju formalno jednostavnog znaka *pire*; *S₁₂* ne bi mogla vršiti funkciju *D₁₂*, koju bi u istoj sintagmi vršio, na primjer, adverb *dangerusement* ili *vite*, itd. To je na svoj način veoma lijepo shvatio E. Sapir, kad je govorio o indiferentnosti unutarnje strukture znakova *farmer* i *duckling*:⁷ »This indifference of the sentence as such to some part of the analysis of its words is shown by the fact that if we substitute such radical words as *man* or *chick* for *farmer* and *duckling*, we obtain a new material content, it is true, but not in the least a new structural mold.«

Za sintagmatsku okolinu, tj. za odnos dvaju neposrednih članova struktura je tih članova irelevantna. Ono što prema toj okolini vrijedi nije »lokalna« ekonomija strukture, nego sinteza članova. U tom su smislu članovi svake sintagme, pa i diskursivne, funkcionalno ukinuti. Ali je prirodno da funkcionalna ukinutost povlači za sobom i strukturalnu ukinutost, koje je stupanj, kod diskursivne sintagme minimalan, raste paralelno sa stupnjem automatizacije sintagme. Kao svugdje, tako je i ovdje struktura u službi funkcije, i od nje ne može biti nezavisna. Opći je vid te funkcionalno-strukturalne ukinutosti neautonomnost znaka nižeg od iskaza; o tome drugom prilikom.

Funkcije što ih vrše niže sintagme u višima, identične su, dakle, funkcijama što bi ih u tim istim sintagmama vršili jednostavni znaci (ili koordinativne serije). U gornjem primjeru, sintagma *Pierre Durand* vrši istu funkciju kao znak *Pierre* (ili *Durand*), a *est arrivé* istu kao formalno jednostavan znak *arrive* (*Pierre arrive*, *Durand arrive*). Obrnuto, funkcije što ih u sintagmama vrše jednostavni znaci, mogu biti preuzete od nižih sintagmi. Ta se zamjena, kako znamo, same sintagme ne tiče, jer njena struktura i valorizacija ostaju nepromijenjene. Za strukturu sintagme kojom izražavamo događaj svejedno je da li je I-član *Pierre* ili *Pierre Durand*, pokazatelj *il . . .* ili veoma kompleksna sintagma *plein d'admiration pour un si noble ennemi, lord Hawke, vice-amiral d'Angleterre*. Kod toga sadržajne vrijednosti (»local economy«, kako kaže Sapir) članova nisu važne (one se kreću, kao što ćemo jednom vidjeti, u okviru specijaliziranih sintagmatskih funkcija).

⁷ *Language*, London 1935, str. 89.

Takva i još druga razmatranja kompleksnih sintagmi pokazuju nam da u sintagmatskim kompleksima vladaju izvjesni zakoni koje bi mogla formulirati sintagmatska aksiomatika. Neke od tih zakona već poznajemo (zakon binarnosti, zakon linearnosti, zakon komplementarnosti članova, zakon strukturalnog očuvanja i funkcionalnog ukinuća, itd.). Drugi bi bili još ovi:

Bez obzira na svoju unutarnju strukturu, član sintagme vrši u kompleksu svoju sintagmatsku funkciju samo jednostruko i odmah se zatim u njemu ukida. Tako u sintagmi S_0 sintagma S_1 vrši samo jednostruko funkciju D-člana i odmah se u njoj ukida; ona se za daljnji tok kompleksa više ne računa. U tom su smislu sintagmatske funkcije monofazne, nikada polifazne; one nikada ne izlaze iz okvira sintagme kojoj član pripada. U *wild-animal house*, član *wild* vrši funkciju D-člana samo u odnosu na *-animal*, koji je znak I-član sintagme u kojoj su i *wild* i *animal* definitivno ukinuti. Tek sintagma *wild-animal* vrši zatim funkciju D-člana u višoj sintagmi *wild-animal house*. Sve se to događa samo zahvaljujući geštaltskoj prirodi sintagme i sintezi, koja njene članove funkcionalno (i strukturalno) ukida (zakon o monofaznosti sintagmatskih funkcija).

Iz gornjeg slijedi da je u pravilnoj sintagmi član prisutan samo jednostruko. Sintagme u kojima bi on nastupao višestruko nepravilne su (pleonastičke sintagme; v. niže).

U kompleksu član vrši svoju monofaznu funkciju samo u sintagmi, koje je neposredni član i u kojoj biva definitivno ukinut. Tako u *Korkzieher*, član *Kork-* vrši funkciju D-člana samo u toj sintagmi, u odnosu prema I-članu *-zieher*, i u nijednoj drugoj. On je u toj sintagmi definitivno ukinut i funkcionalno više se ne broji (zakon o definitivnom ukinuću člana).

Zakon o monofaznosti funkcija i o definitivnom ukinuću člana nije bio svim lingvistima jasan. Tako A. Belić⁸ u kompleksu

oru zemlju plugom i ralicom

nalazi ove strukture:

1. *oru zemlju*,
2. *oru plugom i ralicom*.

Prema toj analizi, znak *oru* bio bi I-član uzastopno u dvjema sintagmama uzastopno. Međutim prema sintagmatskoj aksiomatici to je nemoguće, i analiza mora biti:

1. *oru* (Ič₁) *zemlju* (Dč₁),
2. *oru zemlju* (Ič₂) *plugom i ralicom* (Dč₂)

gdje je Dč₂ kompleksan po koordinaciji.

⁸ O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku, Beograd 1945, str. 190.

U kompleksu za I-članom slijedi uvijek D-član ili obrnuto, nikada homofunkcionalan član (zakon o alternaciji I-člana sa D-članom).

Govor realizira taj postulat upravo definitivnom ukinutošću članova u sintagmi i njihovom funkcionalnom monofaznošću. U *Federmesser mit Korkzieher* čini se da I-članu *-messer* slijedi neposredno I-član *mit*. Takvo je promatranje površno, jer I-članu *-messer* ne slijedi I-član *mit*, nego D-član *mit Korkzieher*, tj. sintagma u kojoj je *mit* već definitivno ukinut tako da se on više ne broji u odnosu na okolinu. Na taj se način između I- i D-članova uspostavlja alternacija, koja u našem školskom primjeru izgleda ovako:

$$S_1 = \textit{Federmesser/mit Korkzieher} = S_2 \cdot S_4 = I\check{c}_1 \cdot D\check{c}_1,$$

$$S_2 = \textit{Feder/-messer} = S_3 \cdot \textit{-messer} = D\check{c}_2 \cdot I\check{c}_2,$$

$$S_3 = \textit{Feder-} \text{ (transpozicijska sintagma),}$$

$$S_4 = \textit{mit/Korkzieher} = \textit{mit} \cdot S_5 = I\check{c}_4 \cdot D\check{c}_4,$$

$$S_5 = \textit{Kork-/zieher} = S_6 \cdot S_7 = D\check{c}_5 \cdot I\check{c}_5,$$

$$S_6 = \textit{Kork-} \text{ (transpozicijska sintagma),}$$

$$S_7 = \textit{-zieh/-er}$$

Feder- i *Kork-* su implicitno transpozicijske sintagme, kojih će struktura biti objašnjena drugom prilikom.

Ako promatramo samo jedan član kompleksa, npr. znak *-ée* u *broyée*, primjećujemo da on progresivno nestaje u kompleksu to dublje, što je sintagma kompleksnija. On biva ukinut već u sintagmi koje je neposredni član (*broy-ée*) i s ovom zajedno u prvoj višoj, tako dalje, redom, u čitavoj sintagmatskoj arhitekturi kompleksa. Ali zato on u kompleksu ne nestaje »bez traga«, on je u njemu sačuvan, jer ga je svojim, makar i infinitezimalnim snagama, pomogao graditi i u njemu je sačuvan (zakon o progresivnom zaronjavanju člana sintagme u kompleksu).

U kompleksu identifikacija i diferencijacija idu od bližega člana k udaljenijem i isprepleću se tako da se početna sintagma konstituira u I- ili D-član prve više, ova u I- ili D-član druge više, i tako redom, sve do zaključka kompleksa (zakon o progresivnoj, »od bliže k udaljenijoj« diferencijaciji).

Sintagmatska nam aksiomatika pokazuje kako se sintagmatski princip vlada u kompleksu i kako ga on gradi.

Ako počnemo odozdo, gradnja kompleksa počinje jednostavnim sintagmama, kao što su S_4 , S_{11} , S_{16} , itd.; to su najniže diskursivne sintagme, sastavljene od jednostavnih znakova ili pak od još nižih, *automatiziranih* sintagmi, kao što je npr. S_5 (*menteuse*). Sintagmatska arhitektura kompleksa počinje dakle već prije diskursivnih sintagmi, kod automatiziranih sintagmi, koje ima svaki jezik u zalihii kao

operativne jedinice, za koje je E. Sapir rekao da su »definitely molded entities« i koje je gramatika uočavala kao »riječi«.

Podimo, na primjer, od sintagme *la Menteuse*. To je prva diskursivna sintagma u gornjem kompleksu. Ona ulazi kao I-član u S_4 , gdje je D-član struktura S_6 ; tako se gradnja kompleksa nastavlja od bliže strukture k udaljenijoj. Ako rezimiramo našu aksiomatiku, a uz to citiramo Saussurove riječi posvećene stalnom obnavljanju sintagmatskog odnosa: »C'est là un principe général qui se vérifie dans tous les types de syntagmes...; il s'agit toujours d'unités plus vastes, composées elles-mêmes d'unités plus restreintes, les unes et les autres étant dans un rapport de solidarité réciproque«) i još jedanput naglasimo da je govor linearan, onda možemo za gradnju kompleksa formulirati sljedeći teorem:

U sintagmatskom kompleksu članovi sintagmi, bez obzira na svoju unutrašnju strukturu, slijede jedan za drugim od bližeg k udaljenijem tako da se po jedan od njih konstituira u I- a drugi u D-član sve kompleksnijih sintagmi, od kojih svaka viša obuhvaća sve niže, koje u njoj vrše jednostruku sintagmatsku funkciju, biva ju u njoj definitivno ukinute i ulaze sa svim svojim članovima u sintagmatsku arhitekturu kompleksa to dublje što je stupanj kompleksnosti najviše sintagme viši.

Zovimo taj teorem teorem o konkatenaciji jednostavnih znakova i nižih sintagmi u kompleksu.

Lančanje o kome je riječ funkcionalno je i strukturalno i može se lijepo prikazati bilo formulom bilo crtežima. Ovdje ćemo ga prikazati formulama. Tako se naš njemački primjer

Federmesser mit Korkzieher

ab c d ef g h

može prikazati izrazom: $S = [(ab)c] \{ [d(ef) (gh)] \}$, gdje smo računali *Feder-* i *Kork-* kao (implicitne) sintagme (ab) i (ef) . Primjer

maître d'école de village

a b c b d

predstaviti ćemo formulama:

1. $S = a[(bc)(bd)] (= \textit{maître/d'école de village})$,
2. $S = [a(bc)] \cdot (bd) (= \textit{maître d'école/de village})$

Sintagmu *ces trois vieux soldats* izraziti ćemo formulom:

$$S = \{ a[b(cd)] \} .$$

Operaciju kojom sintagmatski kompleks nastaje zvat ćemo progresivnim sintagmatskim množenjem. Ono postoji u postepenim binarnim množenjima: dva člana se »pomnože« među sobom i dobiveni produkt s novim članom ili izrazom. Zovimo na taj način dobivene sintagme progresivno-multiplikativne, za razliku od jednostavnog-multiplikativnih i zaključno-multiplikativnih, o kojima ćemo govoriti drugom prilikom.

Sintagmatsko se množenje može komplicirati, kako znamo, lingvističkim zbrajanjem; v. o tome gore.

Naše analize, naša aksiomatika, teorem o lančanju, naše formule itd. kazuju nam da govorni kompleks nije slučajan skup jednostavnih znakova, sintagmi i koordinativnih serija, nego da je on veoma složen i unutrašnje visoko organiziran sintagmatski kontinuum, u kojem se sintagme prelijevaju od jednostavnijih ka kompleksnijima, od nižih ka višima, i u kome svaki, pa i najnezatniji elemenat po svojim snagama surađuje solidarno sa svim ostalima.

U pogledu svoje unutarnje organizacije taj kontinuum liči na organizam; činjenica da je on linearan kod te komparacije ne smeta. Ako biolozi tvrde da je živo biće skup stanica koje mogu imati najrazličitije oblike i dimenzije, i da je ta morfološka maleabilnost, u vezi s kompliciranim odnosima između stanica, dugo vremena anatomistima sakrivala staničnu strukturu organizma, možemo mi danas tvrditi da je govorni kompleks složen od sintagmi, koje mogu zahvaljujući svojoj geštaltskoj prirodi dobivati najrazličitije morfostrukturalne osobine i oblike, i da je ta morfostrukturalna maleabilnost kombinirana s raznim specijaliziranim sintagmatskim funkcijama vjekovima sakrivala strukturalistima sintagmatsko-strukturalno jedinstvo govora.

Zahvaljujući svojoj geštaltskoj prirodi, sintagma izlazi iz uskoga okvira jednostruke binarnosti. Ona nosi sama u sebi plodan princip svoga vlastitog umnožavanja, širenja (ekspanzije) i morfostrukturalne maleabilnosti tako da se u govoru *ad nauseam* ponavlja uzimajući kod toga najrazličitije oblike, funkcije, sadržaje, a da u biti ostaje uvijek jednaka samoj sebi: strukturalno binarna i funkcionalno unitarna. U tom smislu možemo reći, da je ona za artikulirani govor jedino karakteristična i osnovna struktura, i, ako nastavimo s komparacijom, stanica govora. Nešto slično je rekao za svoju strukturu (kojoj nije dao nikakvo ime) i Jan v. Rozwadowski:⁹ »Den sprachlichen Gebilden müssen als letzte Einheiten... offenbar zweigliedrige Gebilde gleichsam als Zellen zugrunde liegen.«

⁹ O. c., str. 104.

Tako shvaćena, sintagma nije slučajna i jedna od mogućih govornih struktura. Ona je nužna i jedino moguća struktura, koja leži u osnovi ljudskoga govora uzetoga u cjelini i u pojedinostima, kao i u svim oblicima u kojima se on javlja (tj. u svim naturalnim jezicima).

III

Dakako da u kompleksu ne ide sve prema zakonima sintagmat-ske aksiomatike. Antilinearne (antisintagmat-ske) pojave u jezicima doduše nisu norme, ali su one veoma česte, kao što je to utvrdio Bally, koji ih je studirao sa stanovišta analitičkih i sintetičkih tendencija u jeziku. Stoga ima u jezicima pored pravilnih sintagmi i nepravilnih, od kojih smo već spomenuli implicitne, atrofirane i eliptičke.

Kod atrofirane sintagme mogli bismo spomenuti i znak *zéro*, koji može biti definiran samo u smislu sintagmatike kao po »genitalnoj atrofiji« odsutan znak. Školski je primjer toga znaka gen. pl. nekih slavenskih jezika *žen*; u *marche* (n. f.), funkcionalni eksponent ima status znaka *zéro*. Kod eliptičkih sintagmi mogli bismo spomenuti da je eliptička sintagmatika normalan vid razgovora, npr.:

(*Où allez-vous?*) - *A l'Université* (izostavljen je član ... *je vais*),
(*Irez-vous au théâtre?*) - *Je pense* (izostavljen je član ... *y aller*).

Ta je sintagmatika instrument govorne štednje, a primjenljiva je, kako veli Bally,¹⁰ zahvaljujući činjenici, što sugovornik može »broder sur la situation ou sur les paroles de l'interlocuteur« bez ikakve štete za razumijevanje fragmenata.

Pleonastičke su sintagme antipod eliptičkim. Kod elipse, jedan od članova izostaje po govornoj ekonomici, kod pleonazma jedan je član u sintagmi prisutan dva ili više puta. Pleonastička sintagmatika griješi dakle protiv zakona o monofaznosti funkcija.

Najkarakterističniji su primjeri pleonazma kongruentne sintagme, koje pored nekih drugih poznaju i indoevropski jezici. Kongruencija postoji u tome što se D-član slaže s I-članom u nekim formalnim kategorijama (formalni rod i broj). Tim slaganjima stvaraju se pleonazmi, koji u nedostatku boljega »zaposlenja« služe kao instrumenti unutarnje sintagmat-ske koherencije. Oni su neke vrste lingvističkog luksuza, koji analitičniji jezici pomalo likvidiraju; isp. Ballyev¹¹ njemački primjer:

die tapferen römischen Soldaten rücken vor

¹⁰ O. c., § 247.

¹¹ O. c., § 235.

gdje je plural pet puta označen, s francuskim

les vaillants soldats romains s'avancent

gdje je plural samo jedanput označen, a to je dovoljno za razumijevanje.

Pleonazam je u francuskom stilistički instrument kod pojave koju Bally¹² zove segmentacija. Ta se pojava sastoji u tome što se pojedini član iz sintagme dizlocira i izolira ispred (ili iza) sintagme, a u njoj samoj zamijeni funkcionalnim pokazateljem. Varijacije su tu mnogobrojne:

Moi, je n'arrive pas à résoudre ce problème.
Je n'arrive pas à résoudre ce problème, moi.
Ce problème, je n'arrive pas à le résoudre.
Résoudre ce problème, je n'y arrive pas.
Ce problème, je n'arrive pas à la résoudre, moi.

itd.

U diskontinuiranim sintagmama zakon formalne binarnosti vrijedi u potpunosti, ali su članovi dizlocirani, udaljeni jedan od drugoga. Te sintagme griješe dakle protiv zakona o alternaciji I-člana s D-članom. Školski je primjer diskontinuirane sintagme njemačka »syntaxe emboîtante« u *er trinkt sein Bier aus* (prema normalnoj sintagmi *austrinken*). Bally nalazi primjere diskontinuiranosti i u *criailler*, *clignoter*¹³ gdje infiks (koji ima stanovito značenje) odvaja osnovu od nastavka (transpozitora i aktualizatora). Infiks *-aille* zaista dodaje glagolu *crier* vrijednost *beaucoup et pour rien*, a ta se koordinativna serija odnosi prema *crier* kao karakterizator, tj. kao D-član:

criailler = *crier* (Ič) *beaucoup et pour rien* (Dč)

Slično možemo analizirati i *clignoter*.

I diskontinuiranost može služiti kao stilistički instrumenat; isp. opoziciju:

j'ai souffert beaucoup: j'ai beaucoup souffert.

Diskontinuiranost se može kombinirati s pleonazmom. Tipičan primjer imamo u francuskoj glagolskoj negaciji: *je ne sais pas*. Taj pleonazam (i s njime diskontinuiranost) familijarni i pučki jezik uklanjaju (*je sais pas*). Dvije diskontinuirane sintagme mogu se isprepletati: u *il n'a pas écouté* isprepliću se *ne . . . pas* i *a écouté*.

¹² O. c., § 79 i d.

¹³ O. c., § 266.

Taj kratki prikaz nepravilnih sintagmi neka posluži ovdje kao primjer, kako nas sintagmatska teorija može sigurno voditi kroz labirinte distaktičkih (antilinearnih) pojava, koje u govornim (sintagmatskim) kompleksima susrećemo na svakom koraku.

Ova nam rasprava pored toga pokazuje način na koji se analize klasične gramatike mogu konvertirati u sintagmatske. To je moguće zato što gramatika nije drugo nego primitivno-empirijski stupanj sintagmatskog strukturalizma i funkcionalizma, pa pred sintagmatskom teorijom stoji ogroman posao konverzije i s njime najširi horizonti koji se lingvistici otvaraju za nove, sintagmatsko-strukturalne opise jezika i njihovih elemenata. Jedan pokušaj takve konverzije bio je učinjen u Radovima Filozofskog fakulteta I, gdje smo više insistirali na funkcionalnim i sadržajnim tipovima nekih sintagmi (imeničkih aktualizacijskih).

R. Milcuš: LES SYNTAGMES COMPLEXES ET L'AXIOMATIQUE
SYNTAGMATIQUE

R é s u m é

L'auteur donne d'abord la description et la définition du syntagme dans sa forme générale et relativement simple, et passe ensuite aux syntagmes complexes et aux lois auxquelles ceux-ci obéissent. Il trouve notamment les lois suivantes: celle de la binarité et de la linéarité du syntagme, celle de la complémentarité des termes, celle de la conservation structurale et de l'abolition fonctionnelle des termes, celle de l'enfoncement progressif du terme dans le complexe et de son fonctionnalisme monophasé, celle de la différenciation de proche en proche. Il résume, pour terminer, ces lois dans le théorème suivant: Dans le syntagme complexe sans égard à leur structure les termes se suivent de proche en proche de manière à se constituer en termes des syntagmes de plus en plus complexes dont chacun qui suit englobe tous ceux qui précèdent, avec tous leurs termes qui y exercent des fonctions monophasées, y sont définitivement abolis et entrent avec tous leurs éléments dans le complexe d'autant plus profondément que le syntagme est plus complexe.